

Mgr Małgorzata Omilian-Mucharska
Mgr Natalia Wysmyk
Gdańsk - GUMed

**PRZEGLĄDAJ_BADAJ_CZYTAJ,
CZYLI SŁÓW KILKA O UDZIALE BIBLIOTEKI GŁÓWNEJ
GDAŃSKIEGO UNIWERSYTETU MEDYCZNEGO
W PROJEKCIE POMORSKIEJ BIBLIOTEKI CYFROWEJ**

Streszczenie

Pomorska Biblioteka Cyfrowa (PBC) została powołana do życia, aby udostępniać w wirtualnej przestrzeni dziedzictwo naukowe i kulturowe Pomorza jak najszerzszemu gronu odbiorców. Za tą ideą kryje się ogromne przedsięwzięcie – projekt współtworzony przez grupę partnerów i współfinansowany z funduszy unijnych. Jego głównym celem jest ochrona i zachowanie dla przyszłych pokoleń unikatowych zabytków piśmienniczych i niepiśmienniczych regionu oraz różnego typu materiałów dydaktycznych i efektów badań naukowych, a także ich powszechna, wspólna dla regionu, prezentacja w Internecie, dająca nieograniczoną czasem i przestrzenią możliwość przeglądania, czytania, prowadzenia badań...

Referat przedstawia historię powstania projektu oraz udział i zdobyte doświadczenia Biblioteki Głównej Gdańskiego Uniwersytetu Medycznego w budowaniu Pomorskiej Biblioteki Cyfrowej.

wstęp

Pomorska Biblioteka Cyfrowa została powołana do życia, aby udostępniać w wirtualnej przestrzeni dziedzictwo naukowe i kulturowe Pomorza jak najszerzszemu gronu odbiorców. Bez wątpienia jest to ogromne przedsięwzięcie – projekt współtworzony przez grupę partnerów i współfinansowany z funduszy unijnych. Jego głównym celem jest ochrona i zachowanie dla przyszłych pokoleń unikatowych zabytków piśmienniczych i niepiśmienniczych regionu oraz różnego typu materiałów dydaktycznych, a także ich powszechna, wspólna dla regionu prezentacja w Internecie, dająca nieograniczoną czasem i przestrzenią możliwość przeglądania, czytania, prowadzenia badań...

Do momentu powstania PBC, czyli do stycznia 2010 roku, w województwie pomorskim funkcjonowało 5 lokalnych bibliotek cyfrowych:

- Biblioteka Cyfrowa Gdańskiej Biblioteki PAN,
- Bałtycka Biblioteka Cyfrowa,
- Biblioteka Cyfrowa Politechniki Gdańskiej,
- Biblioteka Uniwersytetu Gdańskiego,
- Wejherowska Biblioteka Cyfrowa,

Pomimo dynamicznego rozwoju cyfryzacji w Polsce, w naszym województwie, liczącym blisko 400 bibliotek i punktów bibliotecznych¹, brakowało znaczącej ogólnoregionalnej biblioteki cyfrowej na miarę Wielkopolskiej Biblioteki Cyfrowej czy Kujawsko-Pomorskiej Biblioteki Cyfrowej.

pomysł_etapy_powstawania

Pomysłodawcą projektu była Politechnika Gdańska, która dysponując sporym doświadczeniem zdobytym w trakcie tworzenia uczelnianej biblioteki cyfrowej oraz w czasie współpracy przy międzynarodowym projekcie „Universal Digital Library”, zainicjowała porozumienie bibliotek wyższych uczelni Trójmiasta oraz innych instytucji naukowych i kulturowych regionu.²

Koncepcja, według której zawiązano porozumienie instytucji, zakładała zabieganie o unijną dotację na budowę Pomorskiej Biblioteki Cyfrowej i komputeryzację bibliotek pedagogicznych regionu. Uczestnicy przedsięwzięcia zobowiązali się zapewnić odpowiednie zasoby, zaplecze naukowo-techniczne, wykwalifikowaną kadrę, a także niepodważalną trwałość instytucjonalną dla PBC. Od marca do lipca 2008 miały miejsce cotygodniowe posiedzenia plenarne zespołu przedstawicieli wszystkich potencjalnych partnerów konsorcjum. Do bieżącej wymiany informacji i plików roboczych w okresach między spotkaniami zespołu służyło specjalnie zaprojektowane forum wykonawców PBC.³ W wyniku wielopłaszczyznowych analiz (finansowo-ekonomicznych, techniczno-technologicznych) sformułowano 100 stronicowe *Studium wykonalności*, niezbędne do ubiegania się o unijne dotacje.

Efektem wielu porad i sporego wkładu intelektualnego udziałowców projektu była, podpisana 17 lipca 2008 roku, umowa partnerska w sprawie utworzenia Pomorskiej Biblioteki Cyfrowej. Wartość projektu została wyceniona na kwotę 9.254.443,85 PLN. Już następnego dnia został złożony wniosek o dofinansowanie projektu w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego dla Województwa Pomorskiego na lata 2007-2013, Priorytet 2 Społeczeństwo wiedzy, Działanie 2.2 Infrastruktura oraz usługi tworzące podstawy społeczeństwa informacyjnego, Poddziałanie 2.2.2 Rozwój usług społeczeństwa informacyjnego. Konkurs rozstrzygnięto w listopadzie 2008 roku na korzyść PBC.

29 czerwca 2009 roku została podpisana umowa o dofinansowanie projektu z funduszy unijnych. Tym samym przyznano wnioskowane środki w wysokości 6.393.534,76 PLN, czyli 75% całej kwoty na realizację projektu. Wygospodarowanie pozostałych funduszy pozostawiono w gestii 11 partnerów przedsięwzięcia, którymi zostali:

¹ Studium wykonalności projektu Pomorska Biblioteka Cyfrowa

² Pierwszą próbę zbudowania konsorcjum bibliotek pomorskich podjęto już w 2007 roku, jednak nie udało się zawiązać porozumienia

³ <http://www.bg.pg.gda.pl/pbc/forum/phpBB3/>

- Politechnika Gdańska (PG) - jako partner wiodący projektu,
- Uniwersytet Gdański (UG),
- Biblioteka Gdańska Polskiej Akademii Nauk (BG PAN),
- Akademia Sztuk Pięknych w Gdańsku (ASP),
- Gdański Uniwersytet Medyczny (GUMed),
- Akademia Muzyczna w Gdańsku (AMuz),
- Akademia Morska w Gdyni (AMGdy),
- Akademia Wychowania Fizycznego i Sportu w Gdańsku (AWFiS),
- województwo pomorskie, reprezentujące biblioteki pedagogiczne regionu: gdańską (13 fili) i słupską (4 filie),
- starostwo powiatowe w Kartuzach, reprezentujące Centrum Inicjatyw Edukacyjnych – Bibliotekę Pedagogiczną w Kartuzach,
- Muzeum Piśmiennictwa i Muzyki Kaszubsko-Pomorskiej w Wejherowie (MPiMK-P).

Udział Gdańskiego Uniwersytetu Medycznego w kosztach tworzenia PBC stanowi 2,63% całości przedsięwzięcia, czyli 243.693,58 PLN. Kwota dofinansowana to 182.095,19 PLN, całkowity wkład własny wynosi zatem 61.598,40 PLN.

cele_i_zasady_funkcjonowania_projektu

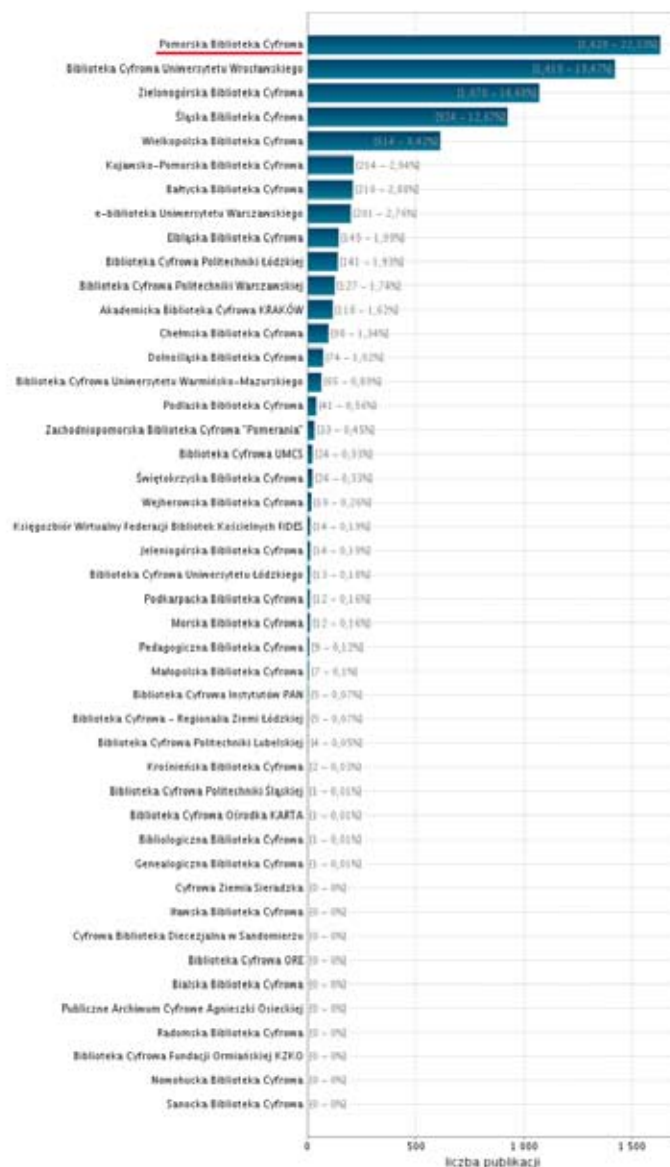
Pełna nazwa projektu brzmi: *Pomorska Biblioteka Cyfrowa (lokalizacja: Serwerownia CI TASK;⁴ ośr. digit. Politechnika— Gdańska, Uniwersytet Gdański, Biblioteka Gdańska PAN; Centrum Mobilne - obwoźny skaner)*. Przedsięwzięcie obejmuje dwa obszary działalności. Pierwszy – to budowa Pomorskiej Biblioteki Cyfrowej jako elektronicznej skarbnicy dokumentów o nieograniczonym dostępie. Szacuje się, iż wszystkie zasoby posiadane przez placówki kulturowe Pomorza i warte zdigitalizowania oraz udostępnienia społeczeństwu, sięgają ponad 100 mln stron.⁵ Założeniem projektu jest zeskanowanie na przestrzeni 3 lat ponad miliona stron najbardziej wartościowych pozycji (dokumentów tekstowych, graficznych i multimedialnych) oraz udostępnienie ich w najpopularniejszych formatach (DJVU, PDF, JPG, SWF, MP3, AVI) przy pomocy darmowych przeglądarek. Ambitne założenia odzwierciedlają statystyki publikacji dodanych do polskich bibliotek cyfrowych jako planowane do digitalizacji, w których PBC zajmuje 1. miejsce (wykres 1)⁶.

⁴ Centrum Informatyczne Trójmiejskiej Akademickiej Sieci Komputerowej stanowi jednostkę organizacyjną Politechniki Gdańskiej bez osobowości prawnej, która podlega Prorektorowi ds. Rozwoju. Jej zadaniem jest obsługa środowiska naukowo-badawczego w zakresie dostępu do krajowej i światowej sieci informatycznej, serwisów informacyjnych i baz danych oraz udostępnianie poprzez sieć mocy obliczeniowych serwerów wraz z oprogramowaniem użytkowym.

⁵ Bożena Hakuć, Mariusz Szwoch: Pomorska Biblioteka Cyfrowa jako cyfrowe repozytorium dorobku cywilizacyjnego regionu [11.05.2010]

⁶ <http://fbc.pionier.net.pl/owoc/lib-stats> [29.04.2010]

Liczba planowanych publikacji w bibliotekach cyfrowych

Wykres 1: Liczba planowanych przez polskie biblioteki cyfrowe publikacji do zdigitalizowania (stan na 24.04.2010 r.)

Proces digitalizacji dokumentów oparto na pracy trzech specjalistycznych skanerów książkowych Zeutschel OS 14000 formatu A1, umiejscowionych w głównych centrach digitalizacji:

- Bibliotece Głównej Politechniki Gdańskiej,
- Bibliotece Głównej Uniwersytetu Gdańskiego,
- Bibliotece Gdańskiej PAN.⁷

Ośrodki główne otrzymały także po 3 zestawy komputerowe, a pozostali uczestnicy projektu po 1 zestawie. Wszystkie stanowiska wyposażono w oprogramowanie do rozpoznawania tekstu (OCR) i przetwarzania dokumentów, a także w skanery podręczne OpticBook 3600 formatu A4 i aparaty fotograficzne Nikon D90. W ramach wyposażenia zakupiono także dyski zewnętrzne oraz meble do pracowni digitalizacji.

Po rezygnacji z udziału w projekcie Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Słupsku, która wcześniej deklarowała swój akces do PBC, uruchomione zostało tzw. „centrum mobilne” - duży i szybki skaner książkowy Zeutschel OS 12000 formatu A2, który stał się podstawowym urządzeniem wykorzystywanym przez pozostałych partnerów projektu według ustalonego harmonogramu.

Realizacja tak dużego przedsięwzięcia wymagała rozwiniętego zaplecza naukowo-technicznego w postaci odpowiedniej infrastruktury obliczeniowo-sieciowej. Zapewniły je: Wydział Elektroniki, Telekomunikacji i Informatyki Politechniki Gdańskiej oraz Centrum Informatyczne Trójmiejskiej Akademickiej Sieci Komputerowej (CI TASK), w którego serwerowni przewidziano fizyczne miejsce dla serwera i posadowionych na nim wirtualnych zasobów. Do budowania biblioteki wybrano najpopularniejsze w Polsce oprogramowanie dLibra w wersji 4.0, tworzone przez Poznańskie Centrum Superkomputerowo – Sieciowe.⁸

W celu zabezpieczenia wersji cyfrowych, zaplanowano także archiwizację zasobów na dyskach twardych (przechowywanych przez poszczególnych partnerów projektu dysponujących ich oryginalnymi materiałami) oraz na macierzach dyskowych i mikrofilmach. W tym celu ośrodki główne wyposażono w skanery do mikrofilmów Canon model 300 II.

Druga część projektu, prowadzona równolegle z budową PBC, zakłada skomputeryzowanie wszystkich 17 bibliotek gminnych i powiatowych, tworzących sieć bibliotek pedagogicznych w woj. pomorskim, poprzez wdrożenie i udostępnienie systemu katalogu elektronicznego VTLS VIRTUA⁹ oraz zakup sprzętu: 72 komputerów stacjonarnych dla pracowników i czytelników, 16 notebooków, 28 drukarek laserowych

⁷ Ośrodki główne wytypowano na podstawie największej ilości zasobów.

⁸ dLibra - strona internetowa projektu: <http://dlibra.psnc.pl> [12.05.2010]

⁹ Z oprogramowania tego korzysta obecnie większość bibliotek uczelni wyższych i instytutów naukowych Pomorza, w tym m.in. biblioteki PG, UG, PAN oraz uczelni i instytucji należących do Trójmiejskiego Zespołu Bibliotecznego.

i skanerów kodów paskowych, 20 drukarek kodów paskowych, 22 skanerów kart chipowych.

struktura_organizacyjna_procedury

W celu zapewnienia sprawnej realizacji projektu, ustalono kilkupoziomą strukturę organizacyjną. Ze strony organizatora konkursu nadzór nad projektem sprawuje Urząd Marszałkowski Województwa Pomorskiego, ze strony uczestników - komitet sterujący w osobach pełnomocników instytucji partnerskich. Politechnika Gdańska, jako partner wiodący, odpowiada za wszystkie procedury, m.in. przetargowe; z niej też wywodzi się Koordynator PBC. Za drugą część projektu odpowiada Koordynator komputeryzacji i wdrażania systemu VTLS VIRTUA w bibliotekach pedagogicznych. Na poziomie instytucji partnerskich pracami kierują koordynatorzy lokalni; ostatnim szczeblem w hierarchii są pracownicy lokalni.

Poszczególne funkcje zostały określone poprzez procedury powołania na stanowiska oraz wyznaczenie zakresów odpowiedzialności przypisanych konkretnym osobom. Ustalono także sposób przeprowadzenia procedur: przetargowych, szkoleniowych i rozstrzygania kwestii spornych. Sformułowano również dokument *Wytyczne digitalizacji zbiorów w projekcie PBC* zaopatrzony we wskazówki praktyczne, dotyczące poszczególnych zadań przy wykonywaniu i opracowywaniu skanów. Ustalono także harmonogram zadaniowy prac i terminy spotkań komitetu sterującego.

selekcja_i_struktura_zbiorow_do_digitalizacji

Podstawowe kryteria doboru dokumentów do digitalizacji stanowiły:

- treść - pierwszeństwo otrzymały: regionalia, publikacje na temat historii Gdańska i Pomorza,
- unikatowość - pojedyncze obiekty, pierwsze wydania, wyczerpane nakłady,
- stan - kwaśny papier, duży stopień zniszczenia,
- promocja regionu - np. dokumenty w języku kaszubskim,
- ochrona zbiorów i zachowanie dziedzictwa narodowego,
- brak zobowiązań z tytułu praw autorskich.

Zasoby przeznaczone do digitalizacji zostały pogrupowane w kolekcje i podkolekcje, które w miarę przybywania nowych publikacji ulegają rozbudowie. W ten sposób dla wszystkich zbiorów zaprojektowano strukturę, która w chwili obecnej przedstawia się następująco:

- dziedzictwo kulturowe:
 - czasopisma,
 - dokumenty życia społecznego,
 - książki wydane w latach 1800-1946,
 - nuty,
 - rękopisy,

- stare druki,
- regionalia:
 - Gdańsk,
 - Wejherowo,
- materiały dydaktyczne:
 - doktoraty,
 - podręczniki,
 - prace naukowe,
 - skrypty,
- wystawy.

W pierwszej kolejności do procesu digitalizacji uczestnicy projektu wytypowali, ze względu na najwyższą wartość kulturową, unikatowe zbiory specjalne: rękopisy, stare druki, inkunabuły i kolekcje czasopiśmiennicze. Pośród najcenniejszych publikacji znalazły się m.in.:

- XIX wieczne edycje klasycznych dzieł wybitnych matematyków, fizyków i astronomów, począwszy od *Elementów* Euklidesa, po dzieła Woltera, Galileusza, E. Duboisa, J. Keplera, M. Kopernika, G. Kirchhoffa, A. Cauchy, i in. (PG),
- zbiór dzieł gdańskich uczonych tzw. gedanianów, wśród nich starodruki, w tym: atlasy, mapy Pomorza i Prus, zabytkowe plany, widoki i ryciny Gdańska (UG),
- spuścizna Jana Bernarda Bonifacia, inkunabuły, dzieła Jana Heweliusza, biblioteka Jana Uphagena (BG PAN),
- obiekty niepiśmiennicze dokumentujące życie artystyczne środowiska gdańskiego (ASP).

W przypadku Biblioteki Głównej GUMed w pierwszym etapie do digitalizacji wytypowaliśmy nasze najstarsze i najcenniejsze zasoby. Wyselekcjonowaliśmy zbiór liczący ponad 160 pozycji: 110 pozycji stanowiły druki za lata 1801-1945, a 50 starodruki z lat 1501-1800. W procedurze doboru materiałów za szczególnie ważne uznaliśmy zamieszczanie w PBC rekordów publikacji planowanych, tak, aby uniknąć dublowania zasobów dostępnych w innych bibliotekach cyfrowych w Polsce. Wśród najcenniejszych zbiorów wyznaczonych przez nas do digitalizacji znalazły się m.in.:

- *Lekarstw rozmaitych doświadczenie* - rękopis z 1713 roku,
- tabele anatomiczne z miedziorytami Johanna Adama Kulmusa wydane w Gdańsku w 1732 roku,
- pisma medyczne Claudiusa Galenusa wydane w Bazylei w 1561 roku,
- *Nauka o morowym powietrzu na czwory xięgi rozłożona...* Piotra Umiastowskiego wydana w Krakowie 1591,
- zielnik Syrenniusza Simona wydany w Krakowie w 1613 roku.

Przedsięwzięcia związane z ochroną dziedzictwa regionalnego nie wyczerpują jednak możliwości, jakie niesie ze sobą funkcjonowanie biblioteki cyfrowej. Jej uruchomienie pozwala, przy wykorzystaniu nowoczesnych form przekazu, prezentować nie tylko materiały unikatowe treściowo, ale również efektowne formalnie i bardziej funkcjonalne: kursy, wystawy, obiekty audio-video i wiele innych. Mając na uwadze dalszy rozwój PBC, Biblioteka Gdańskiego Uniwersytetu Medycznego odchodzi zatem od formuły wyłącznej konserwacji i zabezpieczania cennych zbiorów. W najbliższym czasie, w ramach platformy cyfrowej, zamierzamy „podzielić się” listą obiektów, które dałyby poglądowy obraz funkcjonowania naszej placówki; chcemy dostarczać czytelnikom archiwalne wydawnictwa uczelniane (*Annales Academiae Medicae Gedanensis* i *Gazetę AMG*), a także wystawy tworzone przez naszych pracowników, które przedstawione w multimedialnej formie mogą przyciągnąć uwagę nie tylko środowiska medycznego.¹⁰ W polityce digitalizacyjnej Biblioteki znalazł się również projekt opublikowania zielnika, który stanowi efekt ciężkiej pracy wielu pokoleń studentów Wydziału Farmaceutycznego.

Idąc za przykładem zagranicznych bibliotek cyfrowych powinniśmy także dążyć do utworzenia, w ramach PBC, repozytorium uczelni pomorskich. Miałby to być zbiór prac naukowych publikowanych w środowisku uczelnianym, skryptów, podręczników, który, nie tylko wzbogaciłby trudno dostępne zasoby dziedzictwa kultury, ale przede wszystkim zwiększyłby możliwość dostępu do najczęściej wykorzystywanych przez studentów prac oraz ułatwiłby naukowcom z kraju i z zagranicy dotarcie do wybranych wyników badań.¹¹

stanowisko_sprzet_software

W maju 2009, w ramach prac przygotowawczych do realizacji projektu PBC, w budynku Biblioteki Głównej GUMed z funduszy Uczelni wyremontowano niewielkie pomieszczenie i przystosowano je do pełnienia funkcji pracowni digitalizacji, a następnie umieszczono w nim zakupiony w ramach projektu zestaw komputerowy. Zainstalowano też niezbędne oprogramowanie: Photoshop CS4 do obróbki graficznej skanów oraz Document Express (wersję podstawową) do zamiany formatu TIFF na DJVU. Zadbano także o hardware: podręczny skaner do uzupełniania procesu skanowania i dysk zewnętrzny do wykonywania kopii zapasowych. Otrzymaliśmy również wysokiej klasy aparat fotograficzny, który daje możliwość wykonywania kopii cyfrowych z zachowaniem odpowiedniej ochrony zabytkowych i cennych zbiorów przed silnym naświetleniem skanera. Niezbędne stało się też nadanie uprawnień

¹⁰ Pierwsza wystawa *Retro-reklamy* dostępna jest pod adresem <http://pbc.gda.pl/dlibra/docmetadata?id=2140>

¹¹ W repozytorium, w przeciwieństwie do biblioteki cyfrowej, przechowuje się zbiory od początku publikowane w formie elektronicznej, a nie skanowane. W repozytoriach deponowane są współczesne materiały, stworzone w ramach najnowszych badań naukowych.

redakcyjnych do publikacji dokumentów na platformie dLibra; w naszym przypadku, oprócz stanowiska obróbki graficznej, uzyskało je również stanowisko kontroli.

1 października 2009 r., zgodnie z harmonogramem projektu, zespół Digital Center – dostawca i serwisant profesjonalnego mobilnego skanera – dostarczył urządzenie do naszej Biblioteki i zainstalował je w zaplanowanym do tego celu miejscu. Ze skanera korzystaliśmy do końca grudnia 2009 r. Tym samym, jako pierwsi spośród partnerów projektu korzystających z tego skanera, rozpoczęliśmy pracę nad digitalizacją naszych zbiorów.

wizerunek_i_promocja

W listopadzie 2009 roku Biblioteka Główna Politechniki Gdańskiej ogłosiła konkurs na logo i projekt graficzny strony internetowej Pomorskiej Biblioteki Cyfrowej (<http://pbc.gda.pl>). W styczniu 2010 roku spośród 38 nadesłanych prac wyłoniono zwycięski projekt Pauliny Krauzy i Jacka Rynia¹²; 7 prac otrzymało natomiast honorowe wyróżnienia.¹³

Oznaczeniem nowoczesnej biblioteki tworzonej przez pomorskie instytucje nauki i kultury uczyniono książkę zakłętą w symbolice kodu kreskowego w kolorach używanych we wzornictwie kaszubskim. Autorzy zwycięskiego projektu nazwę zaopatrzyli w podkreślniki: „pomorska_biblioteka_cyfrowa”, dzięki którym uzyskano skojarzenie z rzeczywistością wirtualną (rysunek 1, 2).

Rysunek 1: Logo Pomorskiej Biblioteki Cyfrowej

¹² Paulina Krauza i Jacek Ryń – tworzą grupę projektową razy2 (<http://www.razy2.pl>).

¹³ Wyróżnione prace, spośród których znalazł się projekt współautorki referatu, można oglądać pod adresem: <http://www.bg.pg.gda.pl/?cont=wystawapbc>

Rysunek 2: Layout strony WWW Pomorskiej Biblioteki Cyfrowej

Kreowanie wizerunku PBC w Internecie jest częścią szeroko zakrojonych działań zmierzających do wypromowania Biblioteki wśród społeczeństwa, co z kolei umożliwia uzyskanie założonych w projekcie wskaźników w postaci liczby logowań. Z tego względu przez cały czas realizacji projektu planowane są intensywne działania promocyjne, koordynowane przez projektodawcę i wspierane przez wszystkich partnerów przedsięwzięcia. Są to m.in.:

- wystąpienia na konferencjach naukowych – niniejsza praca również wpisuje się w działania promocyjne,
- publikacje w czasopismach fachowych,
- akcje informacyjne w prasie codziennej i programach regionalnego radia oraz telewizji,
- nawiązywanie kontaktów z potencjalnymi partnerami projektów międzynarodowych w ramach współpracy regionalnej INTERREG, programów eContent, ramowych i innych,
- zamieszczanie linków do zasobów w wyszukiwarkach „deep web”,
- poszukiwanie chętnych do współtworzenia PBC.

Działalność marketingowa zajmuje bardzo ważne miejsce w pracy Biblioteki Głównej GUMed. Do tego celu wykorzystujemy zarówno tradycyjne, jak i internetowe kanały dystrybucji informacji takie, jak: strona WWW BG GUMed

oraz Uczelni, publikacje w gazecie akademickiej, wiadomości rozsyłane pocztą elektroniczną do poszczególnych grup użytkowników, umieszczane w budynku Biblioteki plakaty, ulotki, itp. Mamy świadomość, że Pomorska Biblioteka Cyfrowa, stanowiąca platformę popularyzacji i dystrybucji treści, powinna być w szczególności sposób wykorzystywana do promocji i promowana zarazem wśród społeczności akademickiej. W tym celu sukcesywnie zamieszczamy w rekordach katalogu online linki odsyłające na stronę PBC do zdigitalizowanych zbiorów naszej Biblioteki. Informacje o zasobach cyfrowych Biblioteki GUMed są również wprowadzane do systemu NUKAT. Do rekordu bibliograficznego są dodawane odpowiednie pola, tak, aby udostępnić elektroniczną postać dokumentu szerokiemu gronu. Akcję promocji PBC rozszerzyliśmy również na nasze szkolenia online i tradycyjne szkolenia dla doktorantów, z których użytkownicy mogą dowiedzieć się o zasobach bibliotek cyfrowych, a w szczególności PBC.

Atrakcyjność zdigitalizowanych zbiorów naszej Biblioteki oceniają użytkownicy odwiedzający PBC, a to wymaga czasu. Jednak już teraz możemy pokusić się o stwierdzenie, iż udział w projekcie niewątpliwie umożliwia naszej Bibliotece nie tylko wypełnianie społecznych i uczelnianych funkcji informacyjno – edukacyjnych, ale również skuteczne realizowanie własnej polityki marketingowej - promowanie posiadanych kolekcji.

organizacja _pracowni

Początkowo praca w Pracowni Digitalizacji przebiegała zgodnie z następującymi etapami:

- selekcja zbiorów do skanowania,
- weryfikacja, czy wybrana pozycja nie znajduje się w planach digitalizacyjnych innych bibliotek cyfrowych w Polsce,
- skanowanie publikacji,
- umieszczanie pozycji jako planowanej do cyfryzacji,
- obróbka graficzna i konwersja plików,
- kontrola końcowa,
- publikacja w PBC,
- archiwizacja i dokumentacja.

Obecnie za priorytet uznajemy dodanie do PBC planów publikacji.

Projekt zakładał utrzymanie w BG GUMed jednego pełnego etatu do realizacji wszystkich etapów digitalizacji. Decyzją dyrektora Biblioteki nie zatrudniono do prac osoby z zewnątrz – etat ten przeznaczono dla chętnych pracowników naszej Biblioteki, na zasadzie oddelegowania na część etatu od obowiązków bibliotecznych do pracy przy projekcie na kolejne trzymiesięczne okresy.

Takie rozwiązanie wymagało przyuczenia poszczególnych grup bibliotekarzy do kolejnych etapów prac na rzecz PBC. Osoby, które jako pierwsze uczestniczyły w realizacji projektu miały możliwość nauki podczas obserwacji prac prowadzonych

przez partnera wiodącego projektu - Bibliotekę Główną Politechniki Gdańskiej. Prezentację możliwości programu Document Express przygotował także jego producent firma LizardTech. Kolejni bibliotekarze, przystępujący do prac nad projektem, uczyli się już od swoich kolegów, dzięki czemu korzystali z ich doświadczenia i pomocy.

Na etapie skanowania w oparciu o mobilny skaner, przez 3 miesiące, w wymiarze 70% swojego czasu pracy, uczestniczyła tylko jedna osoba, która posiadała już wcześniej doświadczenie w digitalizacji i której najłatwiej było opanować obsługę tego profesjonalnego i nowoczesnego urządzenia. W kolejnych etapach prac uczestniczyły po 2 osoby jednocześnie, oddelegowane do projektu na podobnych zasadach (oddelegowanie na 30% czasu pracy na okres 3 miesięcy).

Czas pracy bibliotekarzy zatrudnionych przy projekcie jest ewidencjonowany za pomocą kart pracy oraz odnotowywany w statystykach projektu, podobnie jak efekty pracy. Ponadto wszystkie działania związane z digitalizacją naszych zbiorów odnotowywane są w specjalnie do tego celu stworzonym pliku, w którym, obok rekordów publikacji, widnieje signum osoby wykonującej poszczególne prace.

skanowanie_obróbka_publikowanie

Wynikiem 3 miesięcznej pracy skanera mobilnego i nakładem pracy jednej osoby jest ponad 66 tys. stron wykonanych w postaci plików TIFF. Po przeniesieniu mobilnego skanera do następnej biblioteki prace nad skanowaniem wcale się nie zakończyły. Do czasu kolejnej wizyty tego urządzenia wykorzystujemy skaner podręczny, powiększając tym samym zasób plików typu master-copy. Nasze dyski zapełniają się plikami w błyskawicznym tempie i alarmują o braku miejsca. Spodziewamy się zatem, że w najbliższym czasie (przetarg zaplanowano na czerwiec) otrzymamy nowe dyski zewnętrzne.

Najbardziej czasochłonny i pracochłonny okazał się etap obróbki graficznej. Ze względu na duże zróżnicowanie jakości skanów, nie jesteśmy w stanie wyliczyć wskaźników np. średniego czasu niezbędnego do obróbki 100 stron. Najwięcej problemów sprawiają nam skany o nierównej ostrości oraz skany pokrzywione pod różnym kątem i z różnym nasileniem. Czas poświęcony na obróbkę graficzną zależy także od budowy książki – okładki, strony tytułowe (do wizualizacji w PBC), rozkładane tablice i specjalne wklejki wymagają indywidualnego podejścia, bez możliwości zastosowania automatyzacji pracy za pomocą sekwencji wsadowej.

Zamiana „obrobionych” plików na format DJVU również okazała się niełatwym zadaniem. Program ma trudności z przyjmowaniem i konwersją większej ilości stron jednocześnie. Czas pracy nad publikacją zdecydowanie wydłuża konieczność wielokrotnego pobierania stron i tworzenia kilku plików DJVU, a następnie ich łączenia.

Sprawnie przebiega za to sam proces publikacji w PBC. Drobne błędy systemowe, które pojawiały się podczas publikacji dokumentów na platformie były wychwytywane i natychmiast korygowane przez kolegów z Politechniki Gdańskiej.

Na początek przenieśliśmy wszystkie dostępne opisy bibliograficzne z formatu MARC z naszego katalogu Virtua online do formatu Dublin Core w PBC. Zaprezentowaliśmy w ten sposób naszą kolekcję przeznaczoną do digitalizacji w publikacjach planowanych. Niestety starodruki nie posiadały opracowanych rekordów bibliograficznych i ich sporządzenie wiązało się ze zleceniem tych prac specjalście spoza Biblioteki. Sukcesywnie, w tempie zdeterminowanym przez obróbkę graficzną i zamianę formatów, dodajemy kolejne publikacje.

plików_bezmiar_cennych

Pomorska Biblioteka Cyfrowa została oficjalnie uruchomiona z początkiem 2010 roku¹⁴, a 7 stycznia 2010 r. została przyłączona do Federacji Bibliotek Cyfrowych. Do połowy maja br. opublikowano w PBC łącznie 1.665 dokumentów,¹⁵ a przyrost zasobów w PBC ilustruje wykres 3.

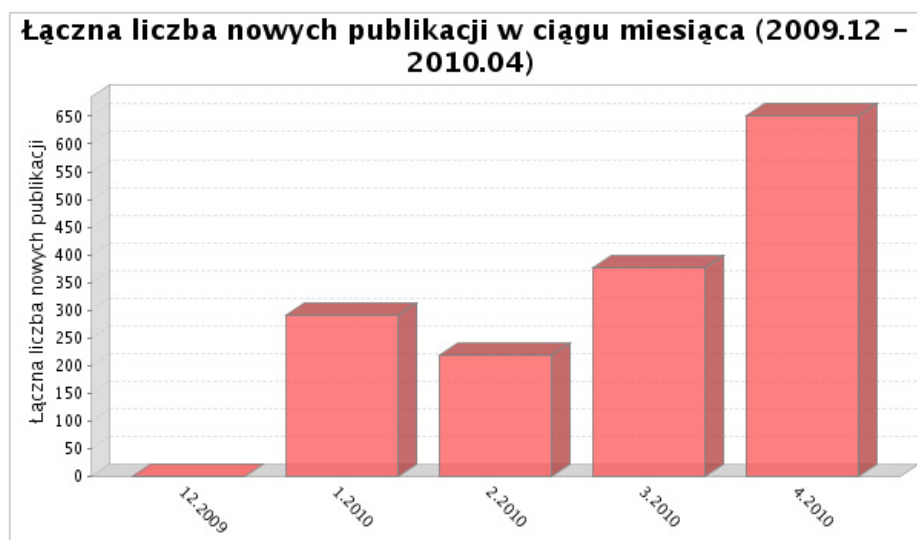

Wykres 3: Dynamika wzrostu publikacji dodanych do PBC w okresie 01.01.2010 - 14.05.2010

Wykres 4 przedstawia dynamikę dodawania nowych publikacji do PBC w poszczególnych miesiącach 2010 roku. Pozorny spadek w lutym wiąże się z faktem przeniesienia w styczniu na platformę wersji elektronicznych publikacji, którymi dysponowały dotychczas istniejące biblioteki cyfrowe.

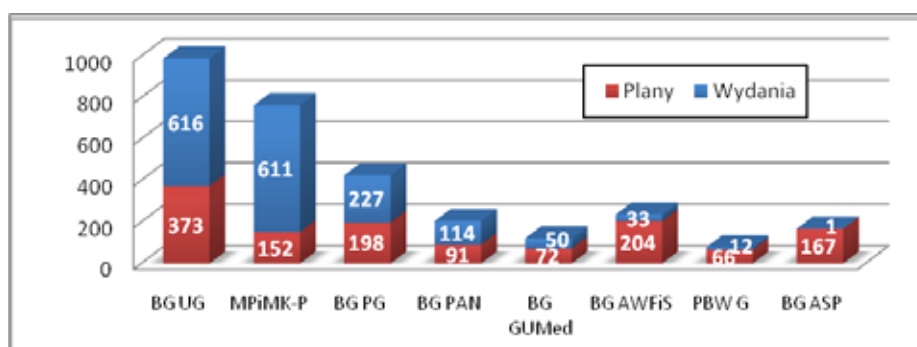
¹⁴ Witryna funkcjonowała testowo już pod koniec grudnia 2009 roku, w związku z tym statystyki uwzględniają również ten miesiąc.

¹⁵ Na dzień 01.06.2010 liczba dokumentów opublikowanych w PBC wynosiła blisko 2.000.

Wykres 4: Łączna liczba nowych publikacji dodanych do PBC w ciągu miesiąca w okresie 12.2009-04.2010

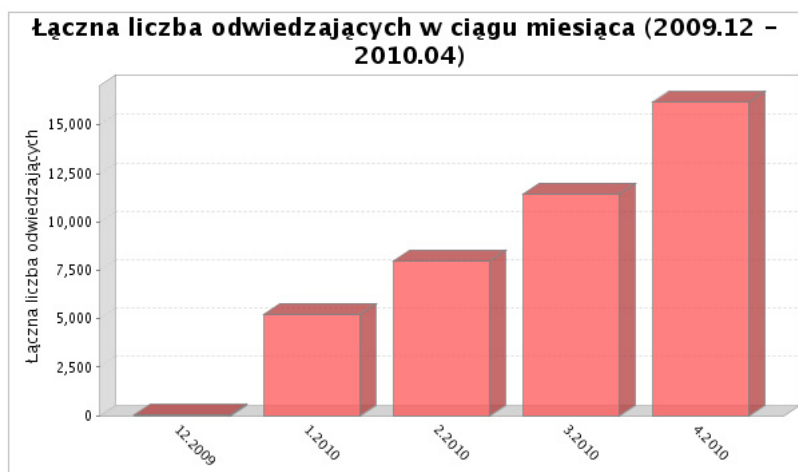
Liczbę publikacji poszczególnych partnerów projektu przedstawia wykres 5. BG GUMed plasuje się tu na 5. miejscu pod względem liczby opublikowanych dokumentów (wydań).

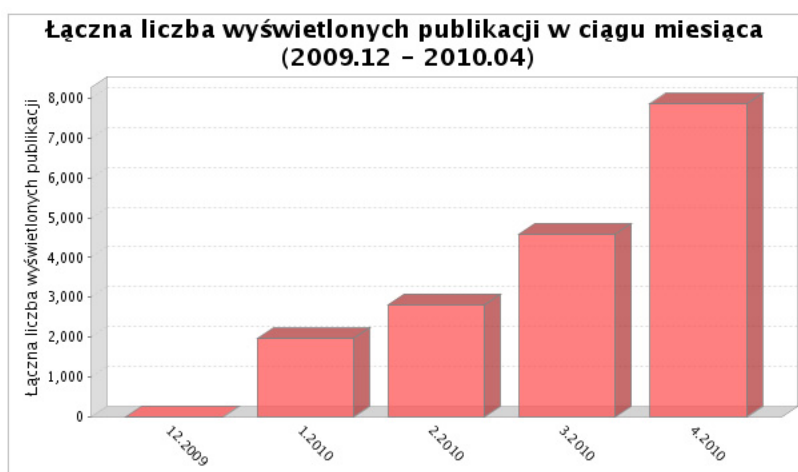
Wykres 5: Liczba publikacji poszczególnych partnerów Pomorskiej Biblioteki Cyfrowej – stan na dzień 14.05.2010

przeglądaj_badaj_czytaj

Od momentu uruchomienia PBC do połowy maja 2010 r. liczba odwiedzających wyniosła ponad 48 tys. osób, a wraz z obserwowanym stałym wzrostem liczby czytelników (wykres 7) rośnie także liczba wyświetlonych publikacji (wykres 8).¹⁷

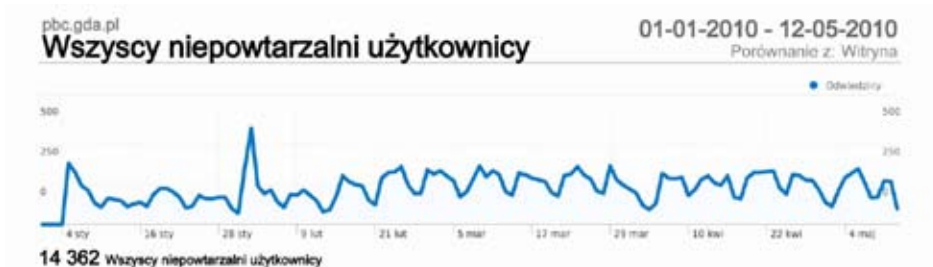
Wykres 7: Łączna liczba odwiedzających witrynę PBC w poszczególnych miesiącach w okresie 01-04.2010

Wykres 8: Łączna liczba wyświetlonych publikacji w poszczególnych miesiącach w okresie 01-04.2010

¹⁷ <http://pbc.gda.pl/dlibra/pubstats> [12.05.2010]

Do przeprowadzenia analizy aktywności użytkowników wykorzystujemy narzędzie Google Analytics. Uzyskane w ten sposób statystyki wykazują, że zainteresowanie zbiorami Pomorskiej Biblioteki Cyfrowej jest największe od poniedziałku do piątku i wynosi średnio od 100 do 250 wejść dziennie, słabnie natomiast w weekendy do 100 wejść (wykres 9).¹⁸

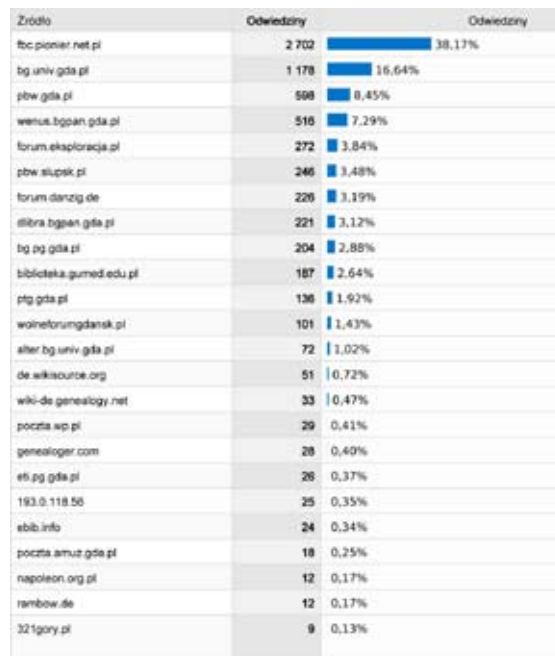
Wykres 9: Aktywność wszystkich niepowtarzalnych użytkowników witryny PBC w okresie 01.01-12.05.2010

Wygenerowane raporty podają, że z witryną łączą się czytelnicy z 49 krajów, za pomocą 34 języków. Spoza Polski najwięcej wejść odnotowano z: Niemiec (2.492), Szwecji (401), Ukrainy (186), Wielkiej Brytanii (112)... Wysoka liczba odwiedzin z poszczególnych krajów nie przekłada się jednak na średni czas spędzony w witrynie – w przypadku czytelników rodzimych jest to niespełna 5 minut poświęconych zapewne na przeglądanie nowo dodanych zasobów. Najwięcej czasu w PBC spędzili użytkownicy z Rosji (każdy z 31 czytelników spędził w naszej wirtualnej bibliotece średnio ponad 19 minut), Austrii, Australii i Czech (tu średni czas spędzony w witrynie przez kilku lub kilkunastu czytelników wynosi od 15 do 18 minut).

Dzięki owocnej współpracy z Federacją Bibliotek Cyfrowych zasoby PBC od 24 marca 2010 r. widoczne są także w Europeanie – Europejskiej Bibliotece Cyfrowej.¹⁹ Przynależność do FBC ma swoje odzwierciedlenie w liczbie odwiedzin z witryn odsłaniających – ponad 38% wejść zostało przekierowanych z Federacji (wykres 10).

¹⁸ Wszystkie raporty wygenerowano 12.05.2010 i obejmują okres 01.01-12.05.2010

¹⁹ <http://www.europeana.eu/portal/brief-doc.html?start=1&view=table&query=pbcc.gda.pl>

Wykres 10: Ujęcie procentowe liczby odwiedzin z witryn odsłaniających.

zakończenie

Pomorska Biblioteka Cyfrowa jako symbol nowoczesnych mediów i technologii przyczynia się do podnoszenia rangi województwa pomorskiego oraz instytucji kultury i nauki regionu. Warto podkreślić, że do projektu PBC przyłączają się nowe instytucje, pragnące udostępnić swoje zbiory – swój akces zgłosiły: Biblioteka Miejska w Gdyni oraz Morski Instytut Rybacki. Obecnie trwają prace nad sformułowaniem umowy przystąpienia nowych instytucji do PBC na zasadzie partnerów współtworzących kolekcję i, co istotne, bez wnoszenia wkładu finansowego.

PBC aktywnie wpisuje się w ideę budowania społeczeństwa informacyjnego, społeczeństwa wiedzy. Czyni to udostępniając nie tylko cenne zbiory biblioteczne, ale także wyniki badań naukowych, materiały dydaktyczne, dokumenty życia społecznego. Nie ulega wątpliwości, że ta instytucja jest doskonałym narzędziem przybliżającym bibliotekę do czytelnika, bo jak pisał Jan Wiktor „biblioteka to przybytek na ścieżkach otwarty, zapraszający każdego w progi. Wejdziesz gościu i stań się przyjacielem”.

Bibliografia

- Studia o wykonaniu projektu Pomorska Biblioteka Cyfrowa
<http://www.bg.pg.gda.pl/pbc/forum/phpBB3/>
 Hakuć Bożena, Szloch Mariusz: Pomorska Biblioteka Cyfrowa jako cyfrowe repozytorium dorobku cywilizacyjnego regionu
<http://fbc.pionier.net.pl/owoc/lib-stats>
<http://pbc.gda.pl/dlibra/pubstats>